

foglalkozni. Ez tulajdonképpen elfogadható is lehetne, de szerencsére ellenpélda is van bőven. Elég, ha csak Petőfi Sándor nevét említjük, de rajta kívül nagyon sok tudós és művész szolgálta a szabadságharc ügyét fegyverrel, vagy más módon. Bolyai esetében ez azért merül fel különös hangsúllyal, mert közismert ember volt, és mert kiváló felkészültségű hadmérnöknek gondolták.

A magyar honvédsereg szervezésénél a nyugállományú tisztek, altisztek igen komoly szerepet játszottak. Aki magát magyar érzelműnek gondolta szinte azonnal jelentkezett az alakuló nemzetőrséghez, majd a honvéd csapatokhoz. Kézenfekvő párhuzamot vonnunk Bolyai és Földváry Károly között. Utóbbi nem messze lakott Marosvásárhelytől, ahol Bolyai élt, egy Nyárad menti kis faluban gazdálkodott feleségével, a keménykezü asszony hírében álló Tury Birivel. Földváry néhány évvel fiatalabb volt Bolyainál, de mindketten sok évet töltöttek el tisztként a császári-királyi hadseregben. A Székelyföldről származó Földváry, aki szintén nem örvendett éppen kiváló egészségnek, már 1848 júniusában a honvédseregben szolgált és alig több mint egy év után ezredesként fejezte be a háborút, mint az egyik legnépszerűbb, legtöbb dicsőséget szerzett törzstiszt. Meg is kapta „méltó” büntetését, halálra ítélték, amit várfogságra enyhítettek.

Bolyaitól természetesen aligha volt elvárható, hogy a csatamezők hőse legyen, már csak egészségi állapota és egyénisége miatt sem, de az, hogy esetleg egy minisztériumi állást vállaljon, vagy valamelyik parancsnokság törzsében hasznosítsa kiváló képességet, talán igen. Sőt szűkebb szakterületén is kiváló szolgálatokat tehetett volna, hisz Marosvásárhelytől nem messze, Gyulafehérvár

ostrománál igen csak elkelt volna egy jó mérnökkari tiszt. (Bár ennek a várnak a parancsnoka az a Gedeon tábornok volt, akire Bolyai nagyon haragudott, mert nem fizette ki neki a nyugdíját.) Hasznosíthatta volna magát Temesvárnál vagy Aradnál – mind kettőt hosszú hónapokig magyar csapatok ostromolták –, melyeket igen jól ismert, korábban szolgált bennük. Bolyai azonban betegségére hivatkozva semmilyen feladatot nem vállalt, csupán a nyugdíjának folyósításával foglalkozott. Nézete, hozzáállása a szabadságharc ügyéhez 1849 júniusában változott meg, a nagy győzelmek után, amikor hosszú, terjengős levelet fogalmazott Kossuth Lajoshoz. Ez a levél, ha egyáltalán valóban feladták, valószínűleg sohasem érkezett meg a kormányzóhoz.

Mindezeket azért írhattuk le, mert Ács Tibor olyan könyvet tett elénk, melyben nagyon életszerűen és nagyon emberi közelségből ismerhetjük meg a híres matematikust, Bolyai Jánost. Nem képleteken, levezetéseken keresztül kell megítélnünk egy ember életét, tevékenységét, hanem levelek, szolgálati jellemzések, orvosi jelentések alapján. Olyan részletes ez a könyv, hogy valóban vállalkozhatunk megalapozott véleményalkotásra, akár ellentétre is, mint a fent leírtak. A szerző esetenként hivatkozik még feltárára váró forrásokra, de azok e rendkívül hitelesnek elfogadható képet aligha változtatják meg.

A fentiekhez talán még azt tehetnénk hozzá, hogy nem gondoljuk szerencsésnek egy katonai tanintézetet éppen Bolyairól elnevezni. Hagyjuk meg ezt a polgári tanintézeteknek, amelyek méltán állíthatnak emléket így is a zseniális tudósnak, Bolyai Jánosnak.

Csikány Tamás

CLAUS P. STEFANSKI – DIRK STEFANSKI

DIE LANGEN OFFIZIER-SEITENWAFFEN DER DEUTSCHEN MARINEN

*(Verlag E. S. Mittler und Sohn GmbH. Hamburg – Berlin – Bonn, 2000. 174 o.,
249 fekete-fehér, 20 színes illusztráció)*

A kötet szerzői, a Stefanski fivérek e sajátos fegyvertörténeti gyűjtőterületre specializálódtak. Egyes eredményeiket korábban már szakfolyóiratokban közölték. Megjegyzendő, hogy a korábbi szakkönyvek

a német haditengerészet esetében inkább a tiszti- és dísztőrökre fektették a hangsúlyt, s a kardanyagot kevésbé érintették (pl. Thomas M. Johnson nemzetközileg általánosan használt kézikönyvsorozata). Könyvük az első

monográfia a német haditengerészeti tiszti kardok történetéről.

A szerzők jelentős kutatásokat folytattak hazai- és külföldi levéltárakban (Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München, Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg) és múzeumokban (Bayerisches Armeemuseum, Ingolstadt, Deutsches Historisches Museum, Berlin, Deutsches Klingensmuseum, Sollingen, Wehrgeschichtliches Museum, Rastatt, illetve a Koninklijk Museum van het Lager en van Krijgsgeschiednis, Brüsszel). Nagy számban tanulmányoztak hazai-, illetve külföldi magántulajdonban-, illetve magángyűjteményekben található – „hézagpótló” – darabokat (pl. S. D. Joachim Egon Fürst von Fürstenberg, Georg Goerlipp, Thomas M. Johnson, Rainer Lackemann, Peter Mehis, Gerhard Seifert).

A szerzők a korabeli német történelem összefüggéseibe ágyazva tárgyalják a fegyvertörténeti témát. Így szerepelnek az „Első német tengerészet” (1806–1847), az „Új porosz tengerészet” (1848–1866), a „Német Birodalmi flotta” (1848–1852), a „Hamburgi flottilla” (1848), a „Schleswig-holsteini flottilla” (1848–1852), az „Észak Német Szövetség tengerészete” (1867–1870), a „Német Birodalmi tengerészet” (1871–1918), az „ideiglenes birodalmi tengerészet” (1919–1921), a „Birodalmi tengerészet” (1921–1935), a „Haditengerészet” (1935–1945), illetve az NDK „Népi tengerészete” (1945 után) kardféleségei. A tartalom kronologikusan felépített és tárgyalja az adott időszakban (a különböző német flottáknál) rendszeresített kardféleségeit, s azok nagyszámú változatait.

Olyan további részterületeket is taglalnak, mint pl. a tengerészgyalogságnál használt tiszti kardok. Külön foglalkoznak pl. az un. Fürstenberg-féle (tengerésztiszti) díszszabályával, vagy éppen az 1930-as években felmerült (de

végül a háború kitörése miatt már nem realizálódott) tengerésztiszti kardok terveivel. Igen sajátos e kardféleségeknek, haditengerészetben kívüli használatát – pl. révkapitányságokon, a rendőrségnél – áttekintő rész.

A kötet részletesen foglalkozik, az egyes időszakokban kiadott – rendszeresített – kitért kardok témájával is.

A könyvben, döntően, nagyon jó minőségű, rendkívül gazdag képanyag került közlésre. A kardfélekét a szerzők nem csupán a megszokott módon (összképben, hüvelyben, illetve a markolatkép közlései) mutatják be, hanem szakmai szempontból nagyon fontos – részletfelvételeket (pl. markolatkupak, fogantyú, kosár, háritólap, illetve szájkarika, sarupánt, hordkarika, hüvelyveret) is közölnek. Számos olyan részlet is tanulmányozható a kötetben, mint pl. márkamegjelölések, előállítók jegyei, pengefeliratok, pengedíszítések.

Mintegy félszáz fényképfelvétel mutatja be ezeknek a fegyvereknek egykori viselési módjait, gyakorlatát. A képeken a darabokat egykor használó matrózok, tiszthelyettesek, tisztek, admirálisok egyéni – illetve csoportképei láthatók, melyek érdekes adalékokkal szolgálhatnak a német haditengerészeti egyenruhák (eddig részleteiben kevésbé bemutatott) történetéhez. Nem érdektelenek az anyagok falerisztikai (rendjel- és kitértetés-viselési szempontból) sem.

A könyvben különböző – igen hasznos – táblázatok, összegeзések is olvashatók (pl. a fegyverek részleteinek áttekintése, a fegyverek méretadat táblázatai, a szakkifejeзések magyarázata, a különféle korszakokban kitértető kardokat elnyert személyek listái). A szerzők a témakörre vonatkozóan az elérhető legszélesebb anyagot összegezték.

Pandula Attila

JUHA E. TETRI

KUNNIAMERKKIKIRJA

(Helsingissä Ajatus Kirjat, Saarijärvi, 2003. 282 o.)

2003-ban, a Hadtörténeti Múzeum 85. születésnapja alkalmából finnországi testvérintézményünk színvonalas, gazdagon illusztrált, szép kiállítású kötetet ajándékozott

könyvgyűjteményünknek. A kitértetésekkel foglalkozó album nemes egyszerűséggel a „Rendjelkönyv” címet viseli, s valóban nem túlzás a téma ilyen általános megközelítése: